

HOTĂRÂREA CURȚII
20 martie 1997*

Land Rheinland-Pfalz
împotriva
Alcan Deutschland GmbH

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Bundesverwaltungsgericht)

„Ajutor de stat – Recuperare – Aplicarea dreptului național – Limite”

Cauza C-24/95

În cauza C-24/95,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE, de Bundesverwaltungsgericht, de pronunțare, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe între

Land Rheinland-Pfalz

și

Alcan Deutschland GmbH,

în prezența **Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht,**

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolului 92 și a articolului 93 alineatul (3) din Tratatul CE, cu privire la obligația autorităților naționale de a recupera un ajutor de stat ilegal în cazul unor dificultăți rezultate dintr-o normă națională care protejează beneficiarul ajutorului,

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, J. C. Moitinho de Almeida și J. L. Murray, președinți de cameră, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, D. A. O. Edward, J.-P. Puissechet, G. Hirsch, P. Jann (raportor), H. Ragnemalm și M. Wathelet, judecători,

avocat general: domnul F. G. Jacobs,

grefier: domnul H. A. Rühl, administrator principal,

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

— pentru Land Rheinland-Pfalz, de domnul profesor Siegfried Magiera, Hochschule für Verwaltungswissenschaften, Speyer,

— pentru Alcan Deutschland GmbH, de Reiner Kurschat, avocat în Frankfurt pe Main,

— pentru guvernul german, de domnii Ernst Röder, Ministerialrat în Ministerul Federal al Economiei, și Gereon Thiele, Assessor în același minister, în calitate de agenți,

---

* Limba de procedură: germana.

- pentru guvernul austriac, de domnul Franz Cede, Botschafter în Ministerul Federal al Afacerilor Externe, în calitate de agent,
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii Anders Jessen și Paul Nemitz, membri ai serviciului juridic, în calitate de agenți,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale Land Rheinland-Pfalz, reprezentat de domnul profesor Siegfried Magiera și de doamna Monika Hentges-Krätzer, Ministerialrätin în Ministerul Economiei, Comunicațiilor, Agriculturii și Viticulturii din Land Rheinland-Pfalz, ale Alcan Deutschland GmbH, reprezentată de Reiner Kurschat, ale guvernului francez, reprezentat de domnul Jean-Marc Belorgey, consilier însărcinat în Direcția juridică a Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, precum și ale Comisiei, reprezentată de domnul Paul Nemitz, în ședința din 10 septembrie 1996,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 12 noiembrie 1996,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin Ordonanța din 28 septembrie 1994, primită la Curte la 2 februarie 1995, Bundesverwaltungsgericht a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE, trei întrebări preliminare privind interpretarea articolului 92 și a articolului 93 alineatul (3) din Tratatul CE cu privire la obligația autorităților naționale de a recupera un ajutor de stat ilegal în cazul unor dificultăți rezultate dintr-o normă națională care protejează beneficiarul ajutorului.

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unui litigiu între Land Rheinland-Pfalz (denumit în continuare „Land”) și Alcan Deutschland GmbH (denumită în continuare „Alcan”).

3 Între 1979 și 1987, Alcan a exploatat o fabrică de aluminiu în Ludwigshafen, continuarea activității acesteia fiind compromisă în 1982 ca urmare a unei creșteri considerabile a prețului energiei electrice. În urma intenției Alcan de a închide fabrica și de a rezilia contractele a 330 muncitori, guvernul landului i-a propus acesteia din urmă să îi acorde un ajutor de tranziție în valoare de 8 milioane DM destinat să compenseze cheltuielile de energie electrică.

4 Întrucât a aflat despre acest proiect din presă, Comisia a solicitat prin telexul din 7 martie 1983 informații de la guvernul federal.

5 Prin decizia din 9 iunie 1983, landul a acordat o primă tranșă a ajutorului în valoare de 4 milioane DM.

6 Prin telexul din 25 iulie 1983, guvernul federal a confirmat Comisiei intenția landului de a acorda un ajutor și, ca răspuns la o cerere de informații suplimentare a Comisiei din 3 august, a făcut unele precizări.

7 La 7 noiembrie 1983, Comisia a confirmat primirea informațiilor transmise de guvernul federal și a constatat că „termenul de examinare de 30 de zile începe așadar la 11 octombrie 1983”. Prin telexul din 24 noiembrie, primit de Comisie la 28 noiembrie, guvernul german a

informat-o pe aceasta că, întrucât termenele de examinare expiraseră, considera că ajutorul de tranziție putea fi acordat.

8 Prin scrisoarea din 25 noiembrie 1983, Comisia a informat guvernul federal despre decizia de a deschide procedura în temeiul articolului 93 alineatul (2) primul paragraf din Tratatul CEE.

9 Landul a fost informat în această privință la 28 noiembrie 1983. Totuși, printr-o decizie din 30 noiembrie 1983, a acordat companiei Alcan cele 4 milioane DM din ajutor restante.

10 La 13 decembrie 1983, Alcan a fost informată de autoritățile naționale că ajutorul nu fusese notificat Comisiei.

11 Prin Decizia 86/60/CEE din 14 decembrie 1985 privind ajutorul acordat de landul Rheinland-Pfalz (Republica Federală Germania) unui producător de aluminiu primar cu sediul în Ludwigshafen (JO 1986, L 72, p. 30), Comisia a constatat că ajutorul acordat era ilegal, deoarece fusese acordat contrar dispozițiilor articolului 93 alineatul (3) din tratat și incompatibil cu piața comună în sensul articolului 92, astfel încât a dispus restituirea acestuia. Alcan a fost informată despre această decizie la 15 ianuarie 1986.

12 Nici guvernul federal și nici Alcan nu au contestat Decizia 86/60.

13 La 12 februarie și 21 aprilie 1986, guvernul german a precizat Comisiei că anumite dificultăți considerabile de ordin politic și juridic se opuneau restituirii ajutorului. Prin scrisoarea din 27 iunie 1986, Comisia a cerut această restituire și, având în vedere expirarea termenelor de acțiune împotriva Deciziei 86/60, a introdus o acțiune în temeiul articolului 93 alineatul (2) al doilea paragraf din Tratatul CEE.

14 Curtea a constatat, în Hotărârea din 2 februarie 1989, Comisia/Germaniei (94/87, Rec., p. 175), că Republica Federală Germania, prin nerespectarea Deciziei 86/60, nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul tratatului.

15 Prin decizia din 26 septembrie 1989, landul a revocat deciziile din 9 iunie și 30 noiembrie 1983 de acordare a ajutorului și a dispus restituirea sumelor alocate. Alcan a introdus o acțiune în anulare împotriva acestei decizii, iar Verwaltungsgericht Mainz i-a dat câștig de cauză. Întrucât Oberverwaltungsgericht Rheinland-Pfalz a respins apelul intentat de land, acesta din urmă a formulat recurs la instanța de trimitere.

16 Pentru a se opune restituirii, Alcan se bazează pe articolul 48 din Verwaltungsverfahrensgesetz (Legea privind procedura administrativă aplicabilă în Land în temeiul articolului 1 alineatul (1) din Landesverwaltungsverfahrensgesetz, denumită în continuare „VwVfG”), care prevede:

„(1) Chiar și după ce a devenit definitiv, un act administrativ ilegal poate fi revocat pentru viitor sau în mod retroactiv în tot sau în parte. Un act administrativ care creează sau confirmă un drept sau un avantaj de natură juridică (act administrativ generator de drepturi) nu poate fi revocat decât sub rezerva dispozițiilor alineatelor (2)–(4).

(2) Un act administrativ ilegal care acordă o prestație pecuniară sub formă de capital sau de rentă ori o prestație divizibilă, sau care constituie condiția pentru aceste prestații, nu poate fi revocat în cazul în care beneficiarul și-a pus încrederea în forța juridică a actului administrativ și ținând seama de interesul public pentru revocare, încrederea sa în existența actului este

demnă de protecție. În general, încrederea sa este demnă de protecție în cazul în care beneficiarul a consumat prestațiile alocate sau declară că a subscris la angajamente de natură patrimonială din care nu se mai poate retrage sau din care nu se poate retrage decât suportând dezavantaje care nu îi pot fi impuse. Beneficiarul nu poate totuși să se prevaleze de încrederea sa în forța juridică a actului administrativ

1. în cazul în care actul administrativ a fost obținut prin fraudă, constrângere sau corupție,
2. în cazul în care actul administrativ a fost obținut pe baza unor informații care, în privința unor elemente esențiale, erau inexacte sau incomplete,
3. în cazul în care partea interesată cunoștea caracterul ilegal al actului administrativ sau nu avea cunoștință despre acesta ca urmare a unei neglijențe grave din partea sa.

În cazurile menționate în teza 3 de mai sus, actul administrativ este în general revocat retroactiv. În cazul în care actul administrativ a fost revocat, prestațiile acordate în prealabil trebuie restituite. În ceea ce privește cuantumul restituirii, dispozițiile Codului civil privind îmbogățirea fără justă cauză se aplică prin analogie. Beneficiarul obligat să restituie prestațiile nu poate să se prevaleze de dispariția îmbogățirii dacă sunt îndeplinite condițiile de la teza 3 de mai sus, în măsura în care avea cunoștință sau nu avea cunoștință ca urmare a unei neglijențe grave din partea sa despre împrejurările care au determinat actul administrativ ilegal. Autoritatea administrativă în cauză are sarcina de a stabili prestația de restituit în momentul revocării actului administrativ.

...

(4) Dacă autoritatea administrativă are cunoștință despre împrejurările care justifică revocarea unui act administrativ ilegal, revocarea trebuie efectuată în termen de un an din momentul în care a avut cunoștință despre împrejurările în cauză. Această dispoziție nu se aplică în cazul de la alineatul (2) teza 3 punctul 1.

[...]"

17 Instanța de trimitere consideră că, în temeiul acestor ultime dispoziții, recursul trebuie să fie respins. În primul rând, termenul menționat la articolul 48 alineatul (4) prima teză din VwVfG a expirat din moment ce ilegalitatea acordării ajutorului a fost constatată prin Decizia 86/60, care datează din 14 decembrie 1985 sau, cel târziu, prin scrisoarea Comisiei din 27 iunie 1986, iar revocarea actului nu a survenit decât la 26 septembrie 1989. Dreptul național se opune așadar acestei revocări. Cu toate acestea, dreptul comunitar poate impune o limitare a dispozițiilor dreptului național, în special în cazul în care termenul de decădere este utilizat în scop necorespunzător de administrație pentru a împiedica restituirea impusă de dreptul comunitar. Bundesverwaltungsgericht face trimitere în această privință la Hotărârea Curții din 21 septembrie 1983, Deutsche Milchkontor și alții (205/82–215/82, Rec., p. 2633), din care rezultă că, în domeniul restituirii ajutoarelor acordate necuvenit, pe de o parte, dreptul național trebuie aplicat astfel încât să nu facă practic imposibilă recuperarea sumelor acordate ilegal și, pe de altă parte, interesul comunitar trebuie luat integral în considerare.

18 Bundesverwaltungsgericht precizează apoi că beneficiarul ajutorului poate, conform dreptului intern, să se opună retragerii ajutorului în cazul în care puterea discreționară a autorității de stat a fost exercitată în mod ilegal. Aceste condiții sunt probabil îndeplinite în cauza din acțiunea principală, în măsura în care ajutorul fusese practic impus societății Alcan în vederea garantării locurilor de muncă într-o perioadă care preceda alegeri importante.

Astfel, landul este așadar responsabil pentru ilegalitatea deciziei de acordare a ajutorului încât exceptarea întemeiată pe abuzul de putere ar împiedica, potrivit dreptului intern, revocarea deciziei respective. Totuși, aplicarea principiilor formulate în Hotărârea Deutsche Milchkontor și alții, citată anterior, ar putea conduce la o apreciere diferită la nivel comunitar.

19 În fine, Bundesverwaltungsgericht subliniază că, în dreptul național, Alcan ar putea totodată să se bazeze pe dispariția îmbogățirii, în temeiul articolului 48 alineatul (2) a șasea și a șaptea teză din VwVfG în coroborare cu articolul 48 alineatul (3) din Codul civil german, care prevede că obligația de restituire sau de indemnizare a valorii este exclusă în cazul în care beneficiarul nu s-a mai îmbogățit.

20 În aceste condiții, Bundesverwaltungsgericht a adresat Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Autoritatea competentă are obligația, în temeiul principiului potrivit căruia dreptul național trebuie aplicat «astfel încât să nu facă practic imposibilă recuperarea impusă de dreptul comunitar și să ia pe deplin în considerare interesul comunitar», de a revoca în conformitate cu o decizie definitivă de restituire a Comisiei, decizia de acordare a ajutorului în cauză, chiar dacă a lăsat să expire termenul prevăzut în acest sens de dreptul național în interesul securității juridice?

2) În ipoteza în care prima întrebare primește un răspuns afirmativ:

autoritatea competentă are obligația, în temeiul principiului menționat anterior, de a revoca, în conformitate cu o decizie definitivă de restituire a Comisiei, decizia de acordare a ajutorului în cauză, chiar dacă autoritatea competentă este astfel responsabilă pentru ilegalitatea deciziei încât revocarea acesteia ar părea, față de beneficiarul ajutorului, contrară bunei-credințe?

3) În ipoteza în care prima și a doua întrebare primesc un răspuns afirmativ:

autoritatea competentă are obligația, în temeiul principiului menționat anterior, de a solicita, în conformitate cu o decizie definitivă de restituire a Comisiei, restituirea ajutorului acordat, chiar dacă dreptul național o exclude ca urmare a dispariției îmbogățirii, în absența relei-credințe a beneficiarului ajutorului?”

21 Cele trei întrebări preliminare adresate privesc interpretarea dreptului comunitar în privința anumitor norme de procedură naționale aplicabile recuperării, impuse printr-o decizie a Comisiei, a unui ajutor de stat acordat ilegal și declarat incompatibil cu piața comună. Trebuie așadar amintite cu titlu introductiv normele de drept comunitar în domeniu.

22 Articolul 93 alineatul (2) din tratat prevede că, în cazul în care Comisia constată că un ajutor acordat de un stat sau prin intermediul resurselor de stat nu este compatibil cu piața comună, aceasta hotărăște că statul în cauză trebuie să îl suspende sau modifice în termenul pe care îl stabilește. În cazul în care, contrar dispozițiilor articolului 93 alineatul (3), subvenția proiectată a fost deja acordată, această decizie poate lua forma unui ordin către autoritățile naționale de a dispune restituirea acesteia (Hotărârile din 24 februarie 1987, Deufil/Comisia, 310/85, Rec., p. 901, punctul 24 și din 14 septembrie 1994, Spania/Comisia, C-278/92, C-279/92 și C-280/92, Rec., p. I-4103, punctul 78).

23 Obligația statului de a anula un ajutor considerat de Comisie incompatibil cu piața comună are ca obiect restabilirea situației anterioare (a se vedea în special Hotărârea din 21 martie 1991, Comisia/Italia, C-348/93, Rec., p. I-673, punctul 26).

24 Recuperarea ajutorului trebuie să se facă, în principiu, potrivit normelor relevante din dreptul național, cu condiția totuși ca aceste norme să se aplice astfel încât să nu facă practic imposibilă recuperarea impusă de dreptul comunitar (hotărârile din 21 martie 1990, Belgia/Comisia, C-142/87, Rec., p. I-959, punctul 61, și din 20 septembrie 1990, Comisia/Germania, C-5/89, Rec., p. I-3437, punctul 12; de asemenea, în ceea ce privește recuperarea ajutoarelor comunitare, Hotărârea Deutsche Milchkontor și alții, citată anterior). În special, interesul Comunității trebuie luat în considerare pe deplin la aplicarea unei dispoziții care condiționează revocarea unui act administrativ ilegal de apreciere a diferitelor interese în cauză (Hotărârea din 20 septembrie 1990, Comisia/Germaniei, citată anterior, punctul 12).

25 În această privință, deși ordinea juridică comunitară nu poate să se opună legislației naționale care asigură respectarea încrederii legitime și a securității juridice în cadrul recuperării, trebuie remarcat cu toate acestea că, ținând seama de caracterul imperativ al controlului ajutoarelor de stat de către Comisie în temeiul articolului 93 din tratat, întreprinderile beneficiare ale unui ajutor nu pot avea, în principiu, încredere legitimă în legalitatea ajutorului decât dacă acesta a fost acordat în conformitate cu procedura prevăzută la articolul menționat. Astfel, un operator economic diligent trebuie în mod normal să fie în măsură să se asigure că această procedură a fost respectată (a se vedea Hotărârea din 20 septembrie 1990, Comisia/Germaniei, citată anterior, punctele 13 și 14, și din 14 ianuarie 1997, Spania/Comisiei, C-169/95, Rec., p. I-135, punctul 51).

26 Este necesar să se răspundă la întrebările adresate de instanța națională ținând seama de considerentele precedente.

Cu privire la prima întrebare

27 Prin prima întrebare, instanța de trimitere dorește să afle, în esență, dacă autoritatea competentă are obligația de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă a lăsat să expire termenul prevăzut în acest sens de dreptul național în interesul securității juridice.

28 Instanța națională consideră că data de la care acest termen a început să curgă este data adoptării deciziei Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia sau, cel târziu, data la care Comisia a reiterat acest ordin într-o scrisoare adresată statului membru.

29 În această privință, Landul, guvernele german și austriac, precum și Comisia consideră că luarea în considerare a intereselor comunitare, astfel cum a fost formulată în Hotărârea Deutsche Milchkontor și alții, citată anterior, trebuie să prevaleze în raport cu acel termen. În schimb, Alcan consideră că securitatea juridică, rezultată din stabilirea aceluși termen, este un principiu fundamental pe care dreptul comunitar trebuie să îl garanteze, astfel cum procedează ordinele juridice naționale. Niciun ajutor de stat ilegal nu poate fi așadar recuperat după expirarea acestui termen.

30 Reiese din dosarul în acțiunea principală că ajutorul a fost acordat fără notificarea prealabilă a Comisiei, astfel că era ilegal în temeiul articolului 93 alineatul (3) din tratat. Astfel, prima tranșă a fost acordată la 9 iunie 1983, fără informarea prealabilă a Comisiei, iar a doua tranșă a ajutorului la 30 noiembrie 1983, după o scrisoare a Comisiei din 25 noiembrie

1983, care informa guvernul federal că acordarea primei tranșe fusese ilegală și că a doua nu trebuia acordată.

31 Conform principiului amintit la punctul 25 din prezenta hotărâre, beneficiarul ajutorului nu putea așadar să aibă, în acel moment, încredere legitimă în legalitatea acordării acestuia.

32 Decizia 86/60, care a declarat ajutorul incompatibil și a dispus expres și fără nici o condiție restituirea sumelor plătite, a fost adoptată la 14 decembrie 1985, iar Alcan a aflat despre aceasta cel târziu la 15 ianuarie 1986.

33 Reiese de asemenea din dosarul în acțiunea principală că administrația națională a lăsat să expire termenul de un an de dreptul național, care începea să curgă din data la care aceasta a aflat despre decizia Comisiei.

34 Trebuie constatat că, în ceea ce privește ajutoarele de stat declarate incompatibile, rolul autorităților naționale este limitat, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 27 din concluzii, la punerea în aplicare a tuturor deciziilor Comisiei. Aceste autorități nu dispun așadar de nicio putere de apreciere cu privire la revocarea unei decizii de acordare. Astfel, în cazul în care Comisia dispune, printr-o decizie care nu a făcut obiectul niciunei căi de atac jurisdicționale, recuperarea sumelor plătite necuvenit, autoritatea națională nu are dreptul să facă niciun fel de altă constatare.

35 În cazul în care autoritatea națională lasă totuși să expire termenul de decădere prevăzut de dreptul național pentru revocarea deciziei de acordare, această situație nu poate fi considerată identică cu cea în care un operator economic nu știe dacă administrația competentă se va pronunța și principiul securității juridice obligă să se pună punct acestei incertitudini la expirarea unui anumit termen.

36 Având în vedere absența puterii discreționare a autorității naționale, beneficiarul unui ajutor acordat în mod ilegal nu mai este în incertitudine din moment ce Comisia a adoptat o decizie care declară acest ajutor incompatibil și impune recuperarea acestuia.

37 Principiul securității juridice nu poate așadar să împiedice restituirea ajutorului pe motiv că autoritățile naționale s-au conformat cu întârziere deciziei care impunea această restituire. În caz contrar, recuperarea sumelor plătite necuvenit ar deveni practic imposibilă și dispozițiile comunitare privind ajutoarele de stat ar fi lipsite de orice efect util.

38 La prima întrebare trebuie așadar să se răspundă că autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă a lăsat să expire termenul prevăzut în acest sens de dreptul național în interesul securității juridice.

Cu privire la a doua întrebare

39 Prin a doua întrebare, instanța de trimitere dorește să afle, în esență, dacă autoritatea competentă are obligația de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă această autoritate este astfel responsabilă pentru ilegalitatea deciziei încât revocarea acesteia ar părea, față de beneficiarul ajutorului, contrară bunei-credințe.

40 În timp ce landul, guvernele german și austriac, precum și Comisia consideră că această întrebare necesită de asemenea un răspuns pozitiv, Alcan susține în special că împrejurările cauzei din acțiunea principală sunt foarte speciale din moment ce autoritățile naționale i-au impus practic ajutorul în litigiu pentru a evita încetarea activității. Prin urmare, o obiecție întemeiată pe buna-credință, legată de un caz foarte specific, nu poate conduce la a face aplicarea dreptului comunitar automat sau aproape întotdeauna imposibilă.

41 Fără a fi necesar să se aprecieze comportamentul autorităților germane în cauza din acțiunea principală, apreciere care este de competența exclusiv a instanțelor naționale și nu de cea a Curții în cadrul procedurii în temeiul articolului 177 din tratat, trebuie constatat că, astfel cum reiese de la punctele 30 și 31 din prezenta hotărâre, beneficiarul ajutorului nu poate invoca încrederea legitimă în legalitatea acordării acestuia. Obligația beneficiarului de a se asigura că procedura de la articolul 93 alineatul (3) din tratat a fost respectată nu poate astfel să depindă de comportamentul autorității de stat, chiar dacă aceasta din urmă era astfel responsabilă pentru ilegalitatea deciziei încât revocarea acesteia ar părea contrară bunei-credințe.

42 În împrejurări precum cele din cauza din acțiunea principală, faptul de a nu revoca decizia de acordare a ajutorului ar aduce serios atingere interesului comunitar și ar face practic imposibilă recuperarea impusă de dreptul comunitar.

43 La a doua întrebare trebuie așadar să se răspundă că autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă această autoritate este astfel responsabilă pentru ilegalitatea deciziei încât revocarea acesteia ar părea, față de beneficiarul ajutorului, contrară bunei-credințe, din moment ce beneficiarul ajutorului nu a putut să aibă, ca urmare a nerespectării procedurii prevăzute la articolul 93 din tratat, încredere legitimă în legalitatea ajutorului.

Cu privire la a treia întrebare

44 Prin a treia întrebare instanța de trimitere dorește să afle, în esență, dacă autoritatea competentă are obligația de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă dreptul național o exclude ca urmare a dispariției îmbogățirii, în absența relei-credințe a beneficiarului ajutorului.

45 În această privință, Alcan susține că ajutorul a fost utilizat în conformitate cu destinația acestuia pentru a compensa o parte din cheltuielile de energie electrică între lunile martie 1983 și februarie 1984, fapt care în dreptul intern ar putea fi încadrat ca dispariția îmbogățirii.

46 În plus, aceasta consideră că reiese din Hotărârea Deutsche Milchkontor și alții, citată anterior, că principiul obiecției dispariției îmbogățirii, care decurge din principiul proporționalității, face de asemenea parte din dreptul comunitar și trebuie așadar respectat. Pe de altă parte, cazurile de dispariție a îmbogățirii în materie de ajutoare de stat sunt foarte rare deoarece, în majoritatea cazurilor, ajutorul va continua să producă efecte în patrimoniul beneficiarului. În acest caz, este vorba de împrejurări foarte speciale, care nu sunt în măsură să facă practic imposibilă aplicarea dreptului comunitar.

47 În schimb, landul, guvernele german și austriac, precum și Comisia consideră că jurisprudența Curții astfel cum a fost formulată în Hotărârea din 20 septembrie 1990,

Comisia/Germaniei, citată anterior, se aplică de asemenea în cauza din acțiunea principală, astfel încât beneficiarul ajutorului nu poate să susțină dispariția îmbogățirii.

48 În această privință, trebuie amintit că, potrivit instanței de trimitere, luarea în considerare, în dreptul intern, a dispariției îmbogățirii în absența relei-credințe a beneficiarului ajutorului intră sub incidența principiului general al protecției încrederii legitime a beneficiarului unui act administrativ ilegal.

49 Or, s-a amintit deja la punctul 25 din prezenta hotărâre că întreprinderile beneficiare ale unui ajutor nu pot avea încredere legitimă în legalitatea ajutorului decât dacă acesta a fost acordat în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 93 din tratat.

50 O astfel de concluzie se impune așadar de asemenea în ceea ce privește obiecția întemeiată pe dispariția îmbogățirii, care în speță ar face practic imposibilă recuperarea impusă de dreptul comunitar.

51 Contrar pretențiilor societății Alcan, dispariția îmbogățirii nu constituie un caz atipic din punct de vedere contabil, ci mai degrabă regula în domeniul ajutoarelor de stat care sunt, în general, atribuite întreprinderilor în dificultate, al căror bilanț nu mai indică, în momentul recuperării, valoarea adăugată care rezultă în mod incontestabil din ajutor.

52 Pe de altă parte, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 38 din concluzii, o întreprindere care înregistrează pierderi după acordarea unui ajutor poate totuși continua să obțină avantaje din supraviețuirea ei temporară, în special sub forma menținerii locului pe piață, a renumelui și a clientelei. Prin urmare, nu se poate susține că îmbogățirea a dispărut pentru unicul motiv că beneficiul care rezulta din acordarea unui ajutor de stat nu mai apare în bilanțul întreprinderii beneficiare.

53 În consecință, argumentul societății Alcan, potrivit căruia Curtea ar trebui să ia în considerare situația ei specială și atipică, întemeiat pe pretinsa dispariție a îmbogățirii, este lipsit de temei.

54 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă dreptul național o exclude ca urmare a dispariției îmbogățirii, în absența relei-credințe a beneficiarului ajutorului.

Cu privire la cheltuielile de judecată

55 Cheltuielile efectuate de guvernele german, francez și austriac, precum și de Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de Bundesverwaltungsgericht, prin Ordonanța din 28 septembrie 1994, declară:

Autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă a lăsat să expire termenul prevăzut în acest sens de dreptul național în interesul securității juridice.

2) Autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă această autoritate este astfel responsabilă pentru ilegalitatea deciziei încât revocarea acesteia ar părea, față de beneficiarul ajutorului, contrară bunei-credințe, din moment ce beneficiarul ajutorului nu a putut să aibă, ca urmare a nerespectării procedurii prevăzute la articolul 93 din tratat, încredere legitimă în legalitatea ajutorului.

3) Autoritatea competentă are obligația, în temeiul dreptului comunitar, de a revoca decizia de acordare a unui ajutor atribuit în mod ilegal, în conformitate cu o decizie definitivă a Comisiei care declară ajutorul incompatibil și impune recuperarea acestuia, chiar dacă dreptul național o exclude ca urmare a dispariției îmbogățirii, în absența relei-credințe a beneficiarului ajutorului

Rodríguez Iglesias	Moitinho de Almeida	Murray
Kapteyn	Gulmann	Edward
Puissochet	Hirsch	Jann
Ragnemalm	Wathelet	

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 20 martie 1997.

Grefier
R. Grass

Președinte
G. C. Rodríguez Iglesias